

УДК 81'27 (076.5)

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-48>

СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

SOCIAL COMMUNICATION AS AN IMPORTANT PREREQUISITE FOR SUCCESSFUL ACQUISITION OF HIGHER EDUCATION

Семак Л. А.,

orcid.org/0000-0002-2495-4680

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології

Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Піддубцева О. І.,

orcid.org/0000-0002-5958-750X

Scopus-Author ID: 57786225800

доктор філософії в галузі освіти/педагогіки, доцент,

доцент кафедри філології

Дніпровського державного аграрно-економічного університету

У статті проаналізовано інтегративне поняття соціальної комунікації, обґрунтовано важливість вивчення і набуття навичок соціальної комунікації в закладі вищої освіти. Помічено, що існує об'єктивна потреба в комплексному описі сучасних особливостей ведення успішної соціальної комунікації під час здобуття вищої освіти й професійної діяльності в перспективі. Наголошено, що в будь-якому закладі вищої освіти неодмінно слід приділяти увагу подальшому поступові спілкувальних здібностей, оскільки індивідууми вступають у комунікацію зазвичай не лише для обміну відомостей, а для втілення іншої життєвої мети. Доведено, що досягти вагомого результату в будь-якій галузі можна лише за допомогою розвинених навичок соціальної комунікації, тобто спілкуючись і обговорюючи плани, намічені завдання, проміжні результати, висновки. Виділено п'ять наріжних умов, що пояснюють важливість і вирішальне значення соціальної комунікації для становлення і успішної діяльності команди: взаєморозуміння, співпраця і командна робота, вирішення проблем, продуктивність і дієвість, зростання і навчання. Зауважено, що чітка й дієва комунікація має вирішальне значення для забезпечення успіху будь-якого проекту, сприяє співпраці, особистісному розвитку та професійному зростанню. Висновковано, що ефективність соціальної комунікації в навчанні й під час здійснення професійних обов'язків визначає в майбутньому якість здобутої освіти й виконання професійних обов'язків. Спостережено, що соціальною комунікацією пронизані майже всі аспекти людської життєдіяльності, тому розроблення теоретичних і практичних основ соціальної комунікації – це один із перспективних і найважливіших напрямів розвитку сучасної української лінгвістики, формування якого зумовлене потребами, продиктованими сьогоденням різних соціокультурних груп.

Ключові слова: соціальна комунікація, комунікація, заклад вищої освіти.

The article analyzes the integrative concept of social communication, substantiates the importance of studying and acquiring social communication skills in a higher education institution. It was noticed that there is an objective need for a comprehensive description of modern features of successful social communication during higher education and professional activity in the future. It is emphasized that in any institution of higher education attention should be paid to the further development of communication skills, since individuals usually enter into communication not only to exchange information, but to realize another life goal. It is proven that it is possible to achieve a significant result in any field only with the help of developed social communication skills, that is, communicating and discussing plans, intended tasks, intermediate results, conclusions. Five cornerstone conditions are identified that explain the importance and crucial importance of social communication for the formation and successful operation of a team: mutual understanding, cooperation and teamwork, problem solving, productivity and effectiveness, growth and learning. It was noted that clear and effective communication is crucial for ensuring the success of any project, promotes cooperation, personal development and professional growth. It was concluded that the effectiveness of

social communication in education and during the performance of professional duties determines the quality of the acquired education and performance of professional duties in the future. It has been observed that almost all aspects of human life are permeated with social communication, therefore the development of theoretical and practical foundations of social communication is one of the most promising and important directions of the development of modern Ukrainian linguistics, the formation of which is determined by the needs dictated by the present of various socio-cultural groups.

Key words: social communication, communication, institution of higher education.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах інтенсивної глобалізації та інформатизації суспільства, коли дедалі більшої значущості набувають цифрові комунікаційні технології, усе менше уваги людство приділяє реальному живому міжособистісному й колективному спілкуванню. Без сумніву, завдяки цифровим технологіям можна істотно підвищити рівень якості й продуктивності навчання, праці й добробуту населення, подолати проблеми у сферах освіти, офіційно-діловій взаємодії, управлінні, що постали внаслідок російської агресії і війни в Україні, оскільки для їх вирішення нерідко виникає потреба у віддаленому якісному й миттєвому зв'язку. Поєднання технологій у навчанні й управлінні змінює спосіб функціонування закладів освіти, підприємств, організацій, дає змогу надалі дієво продовжувати провадити діяльність, але, крім позитивних змін, провокує появу низки нових проблем, на які не завжди можна швидко й ефективно відреагувати, а саме: неправильне розуміння завдання і висока ймовірність помилок під час виконання, абсолютне несприйняття навчального й управлінського процесу через різні морально-психологічні особливості учасників, неможливість вчасно вплинути на перебіг виконання завдання і спрямувати в потрібне русло тощо. Усе це потребує осмислення і пошук нових форм і завдань для успішної комунікації як між викладачем і студентством у закладі вищої освіти, так і між керівником та підлеглими під час професійного спілкування в майбутньому. Актуальність пропонованої праці зумовлена об'єктивною потребою комплексно описати сучасні особливості ведення успішної соціальної комунікації під час здобуття вищої освіти й професійної діяльності в перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя для комплексного вивчення соціальної комунікації сформували праці таких українських та зарубіжних учених, як К.-О. Апеля, О. І. Бабчинської, Ф. С. Бацевича, Л. А. Білоконенко, Н. С. Голікової, Л. В. Губерського, А. М. Єрмоленка, М. П. Кочергана, М. І. Михальченка, К. С. Серажим, І. А. Чудовської та ін. Поняття комунікації аналізують із погляду філософії, лінгвістики, соціології, психології, економіки, менеджменту, політології тощо. У філософському руслі комунікацію розглядають як «інстанцію, за допомогою якої індивіди, діючи комунікативно, мають змогу спільно обговорювати та обґрунтовувати дії, етичні норми та цінності [1, с. 396]. Комунікації у менеджменті вналежнюють «до процесів управління, оскільки вони пов'язують функції організації, планування, мотивації та контролю. Формально, комунікаційний процес визначають як процес обміну інформацією між співробітниками підприємства та суб'єктами зовнішнього середовища з метою розв'язання певних проблем» [2, с. 3]. Вивчаючи комунікаційні процеси в соціологічному вимірі, натрапляємо на таке ствердження: «Комунікація виступає однією із форм реалізації соціальної взаємодії, а так як ми маємо справу з суспільними явищами та процесами, то слід розглядати саме соціальну комунікацію, базовими складовими якої є: соціальні структури суспільства в плані їх комунікативних характеристик; комунікативні системи, що реалізують різні види соціальної комунікації; канали, рівні і засоби комунікації, що забезпечують передачу і сприйняття інформації іншими і її соціально значиму оцінку [6, с. 11]. Із погляду лінгвістики «комунікація – це смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії; обмін інформацією в різноманітних процесах спілкування. У сучасній лінгвістиці комунікацію розглядають як спілкування, обмін думками, даними, ідеями тощо, тобто як специфічну форму взаємодії людей у процесі їхньої пізнавально-трудова діяльності» [3, с. 28]. Аналізуючи наведені дефініції різних галузей знань, помічаємо, що комунікація постає тією дивовижною,

навколо якої зосереджуються і диференціюються науки. Усебічне дослідження комунікації в будь-якій сфері суспільного життя є однією з найактуальніших проблем сучасного мовознавства та його окремих галузей.

Мета дослідження – проаналізувати інтегративне поняття соціальної комунікації, обґрунтувати важливість вивчення і набуття навичок соціальної комунікації в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Комунікація протягом останніх десятиліть і до сьогодні стає цариною перетину наукових інтересів суспільно-гуманітарних і соціально-економічних наук, оскільки комунікація не може існувати без людства: вона йде від нього, до нього й існує заради нього. Науковець О. В. Курбан справедливо зауважує, що «соціальна комунікація є важливою передумовою наукового прогресу й основою динамічного розвитку суспільних відносин. [...] Сучасні науковці й практики, які працюють у соціокомунікативній сфері, в цілому досить чітко й у більш-менш єдиному руслі визначають функції та основні ознаки цього явища. Утім, на рівні практичного застосування при визначенні профільних аспектів існують певні особливості, які насамперед виникають через різні цільові орієнтири» [5, с. 65]. На нашу думку, у сучасній науці найвищий рівень інтегративності поняття соціальної комунікації притаманний лінгвістиці, оскільки саме ця галузь успішно розв'язує проблеми, дотичні до формування знань про комунікативні процеси й обмін досвідом під час розвитку людства. Нам імпонує науковий підхід мовознавця Ф. С. Бацевича, який вважає, що «термін «комунікація» можна вживати як синонім терміна «спілкування» з метою наголошення на процесах соціальної взаємодії, що розглядаються в їхньому знаковому втіленні» [3, с. 28].

Будь-який індивідуум розпочинає, веде, завершує спілкування, відмовляється від нього, спираючись на індивідуальний / колективний ментальний досвід. Соціальна комунікація – це те, як людина закодовує смисли в словесне обрамлення, щоб дієво взаємодіяти з іншими людьми. Теорія соціальної комунікації передбачає, що будь-який мовець / канал зв'язку / символ не є поняттям, що існує сам по собі, тобто до, під час або після спілкування: кожне поняття є процесуальним досягненням, зробленим у моменті спілкування. Соціальну комунікацію визначають також як «набір вербальних і невербальних навичок, які ми використовуємо для навігації в усіх соціальних взаємодіях» [9]. Багатьом індивідуумам удається природно й інтуїтивно спілкуватися з іншими, проте декому комунікація з оточенням може здаватися чужими «розвагами» з певними правилами, до яких йому / їй незручно й небажано долучатися. Соціальна комунікація відіграє надважливу роль майже в кожному аспекті нашого життя: вона є запорукою формування будь-яких гармонійних взаємин, від дружби й знайомства до відносин із педагогами під час навчання, в офіційно-діловій і професійній сфері із керівництвом і колегами. Заклад освіти будь-якого рівня істотно впливає на соціалізацію особистості, формування навичок спілкувальної взаємодії в перспективі.

Людина вчиться опановувати мову й використовувати її як засіб спілкування з дитинства, наслідувати неписаних правил соціальної взаємодії від сім'ї, школи, друзів, оточення. Особливості міжособистісної і міжгрупової взаємодії індивідуум продовжує пізнавати в закладах фахової передвищої, вищої освіти, під час виконання професійних обов'язків на роботі. Закріплених єдиних правил успішної соціальної комунікації досі вповні не вироблено, оскільки члени соціуму – окремі особистості, тому люди, спираючись на досвід, змінюють і пристосовують що, як і де їм слід говорити протягом усього свого життя. Ми всі ухвалюємо рішення, із ким спілкуватися, де, коли, навіщо, у який спосіб. Свідома спроможність ухвалювати такі комунікаційні рішення і є навичками соціальної комунікації.

Гарні навички соціальної комунікації торують шлях до поступу більш розвинених мовномисленневих навичок, потрібних для абстрактного й дедуктивного мислення, розуміння логіко-філософських зв'язків між поняттями. «Вища освіта передбачає розвиток ключових людських навичок, щоб у майбутньому індивідуум міг реалізувати їх у реальних проєктах і спеціальних видах діяльності» [7, с. 79]. У будь-якому закладі вищої освіти неодмінно слід

приділяти увагу подальшому поступові спілкувальних здібностей, оскільки індивідууми вступають у комунікацію «не для того, щоб обмінятися інформацією – це завжди лише засіб для досягнення іншої, немовленневої мети, яка може і не усвідомлюватися комунікантами» [3, с. 33], особливо під час професійного спілкування. На нашу думку, для здобувачів фахової освіти вкрай важливо вивчати такі теми: «Поняття соціальної комунікації та професійно орієнтованої комунікації», «Комунікаційна діяльність і спілкування», «Комунікативні стратегії і тактики», «Комунікація як функція управління організацією», «Публічна комунікація», «Стратегія роботи в соціальних мережах» тощо. Опрацювання зазначених тем уможливить поступ загальних компетентностей, наприклад: здатність спілкуватися українською мовою як усно, так і письмово; знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність працювати в команді; здатність працювати автономно; здатність цінувати й поважати різноманітність та мультикультурність.

Навчаючи соціальної комунікації здобувачів вищої освіти, викладач повинен застосовувати такі методи й форми: вербальні (бесіда, навчальна лекція, метод систематизації, обговорення, дебати, дискусія, взаємооцінка, опитування); наочні (презентація, ілюстрація); практичні (навчальні, ігрові, рольові, репродуктивні, тренувальні вправи) та ін. Розвиткові комунікативних здібностей сприятимуть обговорення різних комунікативних ситуацій, наприклад: «Прочитайте запропоновані фрагменти текстів. З'ясуйте, у яких царинах людської діяльності їх використовують. Назвіть мовні засоби, властиві певному стилю мови»; «Прочитайте фрагмент інтерв'ю з відомою історичною постаттю. Чи присутні у відповідях інтерв'юера маніпулятивні вислови?»; «Прочитайте запропоновані діалоги. Які негативні й позитивні риси характеру мовців, зважаючи на їхні репліки, Ви можете назвати?».

Під час здобуття вищої освіти і здійснення професійних обов'язків є діяльності, що їх слід виконувати лише колективно. «Однією з найважливіших і пріоритетних умов ефективного й результативного проведення навчального процесу є сама взаємодія всіх його учасників» [8, с. 119]. Досягти вагомого результату в будь-якій галузі можна тільки спілкуючись і обговорюючи плани, намічені завдання, проміжні результати, висновки. Чітка й дієва комунікація має вирішальне значення для забезпечення успіху будь-якого проєкту, сприяє співпраці, особистісному розвитку та професійному зростанню. Будь-який колектив, лише ефективно комунікуючи, стає командою, а це відбувається тоді, коли кожен його учасник здатен обговорювати проблемні питання з членами колективу, поважає думки інших учасників, усвідомлює цінність регулярних зустрічей, уміє попросити та надати допомогу в команді. Освоївши такі комунікаційні стратегії, будь-який індивідуум може стати цінним учасником команд і створити позитивне й продуктивне робоче середовище.

Соціальна комунікація є підвалиною, на якій зростає і процвітає професійна команда. Вона сприяє взаєморозумінню, прозорості й раціональному управлінню, що зумовлює підвищення продуктивності праці, гармонійне вирішення проблем і досягнення успішних результатів у будь-якому проєкті. Виділяємо такі п'ять наріжних умов, що пояснюють важливість і вирішальне значення соціальної комунікації для становлення і успішної діяльності команди:

1. Взаєморозуміння. Чітке й легко зрозуміле спілкування гарантує, що всі члени команди порозумілися між собою щодо мети й завдань проєкту, бажаних результатів і перспектив. Це дасть змогу оминати непорозуміння і мінімізує потребу в переформатуванні під час виконання, що сприятиме підвищенню ефективності й продуктивності праці.

2. Співпраця і командна робота. Соціальна комунікація сприяє співпраці й командній роботі, надаючи змогу членам команди ділитися ідеями, отримувати відгуки й працювати разом для досягнення спільної мети. Усе це сприяє відчуттю єдності й уповні реалізовує колективний інтелект команди.

3. Вирішення проблем. У разі виникнення проблеми і викликів ефективна соціальна комунікація вможливає своєчасне виявлення проблем і швидкий спільний пошук рішення, що спонукає до мозкового штурму, обміну знаннями й творчому вирішенню різноманітних питань.

4. Продуктивність і дієвість. Зрозуміла й логічна комунікація посилює і пришвидшує процес розроблення завдання, зменшує час паузи, що виникла через непорозуміння, і гарантує, що всі учасники працюють на одному етапі й в одному напрямку, що сприяє підвищенню продуктивності праці, зменшує кількість помилок і збільшує ефективність.

5. Зростання і навчання. Соціальна комунікація створює спілкувальне професійне середовище, де його учасники можуть шукати поради, ставити й знаходити відповіді на питання, учитися в більш досвідчених членів команди. Соціальна комунікація виховує культуру постійного навчання, особистісного й професійного розвитку.

Висновки. Отже, ефективність соціальної комунікації в навчанні й під час здійснення професійних обов'язків визначає в майбутньому якість здобутої освіти й виконаної роботи. Соціальною комунікацією пронизані майже всі аспекти людської життєдіяльності, тому розроблення теоретичних і практичних основ соціальної комунікації – це один із перспективних і найважливіших напрямів розвитку сучасної української лінгвістики, формування якого зумовлене потребами, продиктованими сьогоденням різних соціокультурних груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Апель К.-О. Дискурсивна етика як політична етика відповідальності у ситуації сучасного світу. *Комунікативна практична філософія*. Київ: Лібра, 1999. С. 395 – 413. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/21_2018/9.pdf (дата звернення: 10.12.2023).
2. Бабчинська О. І. Комунікаційний процес в управлінні: основні положення. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. С. 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/51.pdf (дата звернення: 10.12.2023).
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с. URL: http://document.kdu.edu.ua/info_zab/061_123.pdf (дата звернення: 10.12.2023).
4. Білоконенко Л. А. Соціолінгвістика : практикум. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. 106 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4304/1/Білоконенко_СОЦІОЛІНГВ_практикум.pdf (дата звернення: 10.12.2023).
5. Курбан О. В. Соціальна комунікація в системі сучасного наукового знання. *Інформаційне суспільство*. 2009. Вип. 10. Липень – грудень. С. 64 – 66. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1045/1/O_Kurban_SKSSNZ_GI.pdf (дата звернення: 10.12.2023).
6. Чудовська І. Соціологія масових комунікацій: навч. посіб. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf (дата звернення: 10.12.2023).
7. Pakhomova, T., Hryhorieva, V., Omelchenko, A., Kalenyk, M., & Semak, L. The formation of digital competence by means of information and communication technologies among students of higher education. *Revista Eduweb*. 2023. 17(2). P. 78 – 88. URL: <https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/view/519>. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.7> (дата звернення: 10.12.2023).
8. Pakhomova T., Vasileva P., Piddubtseva O., Rezunova O., & Serdiuchenko Y. Education in Universities in the Context of Distance Education. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. 2022. 22 (6). URL: <https://articlegateway.com/index.php/JHETP/article/view/5241>. <https://doi.org/10.33423/jhetp.v22i6.5241> (дата звернення: 10.12.2023).
9. Social communication – what does it mean. 2017. URL: <https://www.smalltalkspeechtherapy.com.au/social-communication-what-does-it-mean/> (дата звернення: 10.12.2023).